

علت ترجمه «آمنوا» در «یا ایها الذین آمنوا» به صورت مخاطب

حسن حسن زاده^۱ و علیرضا کبیریان^۲

چکیده

خطاب مکرر «یا ایها الذین آمنوا» در قرآن کریم از جمله مواردی است که با وجود صیغه غایب فعل «آمنوا»، در ترجمه‌های مختلف زبانی به صورت مخاطب (ای کسانی که ایمان آورده‌اید) ترجمه شده است. این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی و با بررسی صدها تفسیر و ترجمه از قرن اول تا معاصر در منابع فریقین، به تحلیل این مسئله پرداخته است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که: ۱. با وجود تصور اولیه مبنی بر بی‌توجهی مترجمان به این نکته، بررسی‌ها حاکی از آن است که این ترجمه مبتنی بر قواعد ادبیات عرب است؛ ۲. از منظر علم نحو، فعل «آمنوا» در این ساختار می‌تواند هم به صورت غایب و هم به صورت مخاطب به کار رود؛ ۳. با توجه به مقام ندا و خطاب در این عبارت، ترجمه به صورت مخاطب (اگرچه فعل به صیغه غایب است) نه تنها اشتباه نیست، بلکه با رعایت صنایع بلاغی و ادبی قرآن کاملاً موجه است؛ ۴. هر دو شیوه ترجمه (به صورت مخاطب یا غایب) از نظر ادبی صحیح هستند، اگرچه ترجمه به صورت مخاطب با توجه به سیاق خطاب، رواج بیشتری دارد. این پژوهش با استناد به قواعد نحو و بلاغت عربی، نشان می‌دهد که ترجمه فعلی با صیغه غایب به صورت مخاطب، نه تنها خطا نیست، بلکه بر اساس ظرافت‌های ادبی قرآن قابل توجیه است.

واژگان کلیدی: یا ایها الذین آمنوا، ترجمه قرآنی، تفاوت‌های ترجمه، ترجمه انگلیسی، ترجمه آلمانی، صنایع بلاغی، نحو عربی، تحلیل ادبی قرآن.

۹۹

قرآن پژوهی

سال دوم / شماره ۵ / پاییز ۱۴۰۱

۱. عضو هیئت علمی گروه معارف اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال؛ تهران، ایران؛

(babakhassanzade@yahoo.com).

۲. طلبه سطح ۳ رشته تفسیر، آموزش عالی ائمه اطهار (علیهم‌السلام)، قم، ایران؛ «نویسنده مسئول»

(aliakbarakbary@gmail.com).

مقدمه

در قرآن کریم، در موارد متعددی افراد مختلفی را مورد خطاب قرار داده شده است؛ یکی از این خطاب‌های مکرر «ایها الذین آمنوا» می‌باشد. در این خطاب، فعل «آمنوا» به صورت غایب آمده است. همان‌گونه که دانشمندان صرف بیان کرده‌اند، صیغه «آمنوا» در ترجمه به صورت غایب تفسیر می‌شود؛ اما آنچه مشاهده می‌شود این است که حتی در زبان‌های غیر فارسی، مترجمین عبارت «آمنوا» را در آیه شریفه به صورت مخاطب معنا کرده‌اند. دلیل این تفاوت نکته‌ای مهم و قابل بررسی است.

این تحقیق توصیفی-تحلیلی بوده و با تأکید بر منابع کتابخانه‌ای، بر اساس بررسی بیش از صد ترجمه و تفسیر فارسی و انگلیسی و ... از آثار شیعه و اهل سنت از قرن اول تا دوران معاصر انجام شده است.

مقاله حاضر در چارچوب مصداق‌شناسی تعبیر «ایها الذین آمنوا» در قرآن کریم، به بررسی رویکرد فقها در تعیین مصداق و مخاطبین این خطاب می‌پردازد؛ اما هیچ‌گاه در مقام علت‌یابی تفاوت ترجمه در استفاده از فعل غایب «آمنوا» مورد توجه قرار نگرفته است.

کشف مراد دقیق تک تک کلمات قرآن، حتی به مراتب ظاهری آن، و دستیابی به ترجمه‌ای صحیح و دقیق، از مهم‌ترین اهداف مفسران و دانشمندان علوم قرآنی بوده و هست. در صورتی که از معنای ظاهری یک کلمه در ترجمه تخلفی صورت گیرد، باید دلیل محکم و متقنی برای آن ارائه شود؛ در غیر این صورت، این موضوع می‌تواند بزرگ‌ترین ابهام و چالش در این حوزه به شمار آید. لذا ترجمه صیغه غایب «آمنوا» به صورت مخاطب، هم در تمامی ترجمه‌ها و نه تنها در زبان فارسی، لازم است دارای دلیل محکمی باشد؛ در غیر این صورت، ترجمه آن به این شکل باید به عنوان یک اشتباه بزرگ در طول قرن‌های متمادی محسوب شود. اگر دلیلی برای این ترجمه کشف شود، حتماً وجوه خاص و نکات پنهانی اهمیت آن آشکار خواهد شد. به هر حال، از آنجایی که عبارت مورد نظر در ترجمه‌ها دارای تفسیرهای فراوان و گاه متزلزل است، بررسی ترجمه‌های مختلف به منظور دستیابی به ترجمه صحیح از میان ترجمه‌های نادرست، و همچنین تعیین اینکه این تفاوت ترجمه بر اساس اصول زبان عربی صحیح است یا ناشی از سهل‌انگاری و خطای رایج، اهمیت و ضرورت این پژوهش را نشان می‌دهد.

انواع هیئت «یا ایها الذین آمنوا»

عبارت و ترکیب حرف ندای یاء به همراه «ایها» (و اسم موصول «الذین») در قرآن کریم در مجموع

۹۲ بار آمده است؛ که در ۸۹ مورد از آن‌ها با فعل «آمنوا» همراه شده است.

۱. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا» (بقره: ۱۰۴، ۱۵۳، ۱۷۲، ۱۸۳؛ آل عمران: ۱۰۰، ۱۰۲؛ مائده: ۱ و...).
۲. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا» (تحریم: ۷).
۳. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا» (جمعه: ۶).
۴. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا» (نساء: ۴۷).

به هر حال، ترکیب و تحلیل نحوی این عبارات از دیدگاه صله تفاوت اندکی دارد؛ زیرا در تمامی ۹۲ مورد مذکور، «یا» به عنوان ادای نداء و «أَيُّ» منادی مبتنی بر ضم و حرف تنبیه است. علاوه بر این، «الَّذِينَ» به عنوان اسم موصول، بدل یا صفت برای «أَيُّ» عمل می‌کند؛ و صله‌ها «آمنوا، اُوتُوا، کفروا، هادُوا» همگی بدون محل از اعراب هستند. (الصفافی، ج ۱، ص ۲۳۳).

دیدگاه‌های مختلف در ترجمه‌های عبارت «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا»

قول اول: «ای افراد باایمان» (ترجمه آدینه‌وند). طبق این دیدگاه، تمام جمله صله و موصول کنایه و اشاره‌ای به معنای «افراد باایمان» دارد؛ موضوعی که در برخی ترجمه‌های دیگر نیز به همین شکل، یعنی عدم ترجمه تحت‌اللفظی و نیامدن معادل دقیق، دیده می‌شود. در این گونه ترجمه‌ها، به نظر می‌رسد که فعل «آمنوا» مراد اصلی نبوده و ترکیب «الذین» همراه با «آمنوا» به معنایی ذاتی و وصفی دلالت دارد، بدون آنکه به معنای حدوث و انجام آن اشاره شود.

قول دوم: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید» (ترجمه آیتی، ترجمه برزی، ترجمه کاشف، ترجمه حاجتی، ترجمه رضایی، ترجمه صفوی). این ترجمه که مورد ارجحیت و برگزیدگی بسیاری از مترجمین به‌ویژه معاصرین است، نکات زیر را در بر دارد: ۱. صله و موصول به صورت دقیق و تحت‌اللفظی بیان شده‌اند؛ یعنی عبارت «کسانی که» به جای «الذین» (اسم موصول) و عبارت «ایمان آورده‌اید» به جای «آمنوا» ترجمه شده‌اند. ۲. فعل «آمنوا» که در قالب جمع مذکر غایب است، به عنوان مخاطب جمع مذکر ترجمه شده؛ لذا از این جهت اختلاف و تفاوتی در ترجمه‌ها ظاهر می‌شود. ۳. به جای استفاده از ماضی مطلق و ساده، از ماضی نقلی استفاده شده است؛ یعنی به جای «ایمان آوردید» گفته شده «ایمان آورده‌اید». این نکته نشان می‌دهد که عمل ایمان آوردن تنها به زمان گذشته محدود نیست، بلکه استمرار آن برای زمان حال نیز مد نظر است؛ گویی مانند افعالی که همراه با «کان» و... می‌آیند و مفهوم استمرار را منتقل می‌کنند.

قول سوم: «ای کسانی که ایمان آوردید» (ترجمان فرقان، ترجمه روان جاوید). این ترجمه نیز همانند دیدگاه قول دوم، به صورت تحت‌اللفظی و معادل دقیق ارائه شده است و از صیغه غایب «آمنوا»

به‌عنوان مخاطب استفاده می‌کند. در اینجا نکته سوم مطرح نشده و برای «آمنوا» ترجمه «ایمان آوردید» به‌کار رفته، که همان ماضی مطلق و ساده محسوب می‌شود و معادل دقیق عبارت است.

قول چهارم: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید. ای اهل ایمان» (ترجمه المیزان، ترجمه جوامع الجامع، ترجمه فولادوند، ترجمه کاویان‌پور، ترجمه مرکز فرهنگ و معارف قرآن، ترجمه مشکینی). این دیدگاه که مشابه دیدگاه‌های اول و دوم در میان مترجمین رایج است، در برخی آیات ترجمه را به‌صورت «ای اهل ایمان» (با رویکرد اسمی و دلالت بر ذات) و در برخی دیگر به‌صورت «ای کسانی که ایمان آورده‌اید» (به‌صورت فعلی و نشان‌دهنده حدوث عمل) ارائه می‌کند. از این رو، اختلاف ترجمه و دوگانگی در نگاه اول ظاهر می‌شود. البته ممکن است با بررسی و تعمق در مسئله، این دوگانگی ناشی از دلایل پنهانی مانند ادعای مترادف بین دو ترجمه و یا عدم تفاوت محتوایی در هر دو ترجمه تلقی شود و یا به خاطر محتوای آیه و سیاق‌های قرآنی، ترجمه‌های متفاوتی ارائه شده باشد.

قول پنجم: «ای کسانی که ایمان آوردید. ای اهل ایمان» (ترجمه احسن الحدیث - ترجمه ارفع - ترجمه انصاریان). در این دیدگاه، دوگانگی و اختلاف ترجمه نسبت به آیات مختلف مشاهده می‌شود؛ گویی ترکیب صله و موصول اشاره‌ای کنایه‌ای به معنای «افراد باایمان» دارد، به‌طوری که فعل «آمنوا» به‌عنوان مراد اصلی لحاظ نمی‌شود و عبارت «الذین» همراه با «آمنوا» صرفاً وصفی دلالت می‌کند.

قول ششم: «ای اهل ایمان» (ترجمه الهی‌قمشه‌ای). در این دیدگاه، اگرچه ترکیب صله و موصول، یعنی «الذین» به همراه «آمنوا»، را به معنای «اهل ایمان» معرفی کرده است، اما در عمل همانند دیدگاه اول عمل می‌کند، تنها با این تفاوت که به‌جای عبارت «افراد» از «اهل» استفاده شده و ترجمه به‌صورت اشاره‌ای ارائه شده، نه به‌صورت دقیق و تحت‌اللفظی.

قول هفتم: «ای اهل ایمان. ای مؤمنین» (ترجمه بروجرودی). در این دیدگاه، گرچه اختلاف و دوگانگی‌ای در ترجمه دیده می‌شود، اما از نظر معنایی به ذات و اسمی واژه‌ها اشاره می‌کند؛ به‌طوری که «اهل ایمان» و «مؤمنین» حداقل در ظاهر تفاوت چندانی در معنا و مراد ندارند.

قول هشتم: «ای مؤمنان» (ترجمه پورجوادی - ترجمه صلواتی - ترجمه ظاهری - ترجمه گرمارودی). در این دیدگاه، همچنان که در موارد متعددی دیده می‌شود، عبارت «الذین آمنوا» به‌عنوان اشاره‌ای نسبت به «مؤمنان» مورد استفاده قرار می‌گیرد؛ لذا ترجمه‌ای معادل و دقیق از نظر نحوی ارائه نمی‌شود.

قول نهم: «شما که ایمان دارید. کسانی که ایمان دارید. ای کسانی که ایمان دارید» (ترجمه

پاینده). در این دیدگاه، سه مدل و عبارت برای ترجمه «یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا» به کار رفته است؛ در برخی موارد، معنی «الذین» به معنای ضمیر مخاطب (شما) آمده و در برخی دیگر به معنای «کسانی که» تعبیر شده است. همچنین، در برخی آیات حرف ندا (یا) به صورت دقیق ترجمه شده و عبارت «ای» نیز به کار رفته است، در حالی که در موارد دیگر برای حرف ندا ترجمه‌ای نیامده که گویا به خود مقام و لحن متن اشاره دارد.

قول دهم: «ای اهل ایمان. ای گرویدگان به دین اسلام. ای کسانی که ایمان آورده‌اید. ای کسانی که به دین اسلام گرویدید» (ترجمه بیان السعادة). این دیدگاه دارای چهار مدل ترجمه برای عبارت مذکور است:

۱. در یک مدل، صله و موصول به عنوان یک گروه در نظر گرفته شده و «الذین آمَنُوا» به معنای «اهل ایمان» تعبیر شده است.

۲. در مدل دیگری، «الذین آمَنُوا» به معنای «گروندگان به دین اسلام» ترجمه شده؛ در این حالت، فعل «آمَنُوا» به صورت مصدری ترجمه می‌شود و هیچ اشاره‌ای به زمان نمی‌کند.

۳. در دو مدل ترجمه دیگر، جدای از تفاوت ترجمه ماده «آمَنُوا» (به صورت «گرویدن» یا «ایمان آوردن»)، خود فعل به صورت مخاطب ترجمه شده است؛ یعنی «ایمان آوردید» و «به دین اسلام گرویدید». در حالی که از نظر صرفی، «آمَنُوا» صیغه جمع مذکر غایب است و باید به صورت «ایمان آوردند» و «به دین اسلام گرویدند» ترجمه می‌شد.

قول یازدهم: «ای مسلمانان. ای گروه مسلمانان» (ترجمه حجة التفاسیر). در این دیدگاه، صله و موصول به طور کلی ترجمه شده است؛ به طوری که در برخی آیات به شکل «ای مسلمانان» و در برخی دیگر به شکل «ای گروه مسلمانان» آمده است. در واقع، تفاوت چندانی در معنا وجود ندارد و ترجمه اولیه (یعنی «ای مسلمانان») نیز قابل تعویض با ترجمه دوم (یعنی «ای گروه مسلمانان») می‌باشد.

این دیدگاه‌ها نشان می‌دهند که تفاوت و دوگانگی در ترجمه عبارت «یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا» هم از منظر نحوی و هم از منظر تفسیری دیده می‌شود؛ و هر یک از این رویکردها، با تأکید بر جنبه‌های خاص معنایی، به نحوی سعی در ارائه ترجمه‌ای دارند که هم از دیدگاه اصطلاحی و هم از نظر ادبی با متن اصلی هماهنگ باشد.

قول دوازدهم: «ای کسانی که متصف به صفت ایمان و وارد دین اسلام شده‌اید. ای کسانی که متصف به صفت ایمان به خدا و رسول هستید. ای کسانی که متصف به صفت ایمان هستید. ای

کسانی که به خدا و رسول او ایمان آورده‌اید.» (ترجمه خسروی) در این دیدگاه، هر چهار مدل ترجمه مذکور به صورت فعلی و حدوئی و به‌عنوان مخاطب ارائه شده‌اند و ترجمه موصول (یعنی «الذین») نیز رعایت شده است. دلیل وجود این چهار مدل بر این است که فعل «آمنوا» می‌تواند به معنای «ایمان آوردن» باشد یا به معنای «متصف شدن به صفت ایمان»؛ در این صورت، ممکن است به وجود داشتن ایمان به‌طور مطلق یا همراه با ورود به دین اسلام، یا به‌عنوان متصف به صفت ایمان به خدا و رسول اشاره شود.

قول سیزدهم: «ای کسانی که ایمان آوردید. ای کسانی که ایمان آورده‌اید.» (ترجمه رهنما) در این دیدگاه، هر دو مدل ترجمه به صورت فعلی و مخاطب و به معنی ایمان آوردن ارائه شده‌اند. در برخی موارد، فعل «آمنوا» به صورت ماضی مطلق و ساده ترجمه شده و در برخی موارد دیگر به صورت ماضی نقلی (ایمان آورده‌اید) بیان شده است؛ که این موضوع در نگاه ظاهری یک تناقض آشکار ایجاد می‌کند.

قول چهاردهم: «ای آنان که بگرویده‌اید. ای آنان که بگرویده‌ای. ای آنان که بگرویدی. ای آنان که ایمان آوردید.» (ترجمه روض الجنان) در این دیدگاه، تنها نقطه مشترک بین چهار مدل ترجمه، ترجمه حرف ندا و موصول به وسیله عبارت «ای آنان» است. اما در ترجمه ماده فعل «آمنوا»، که می‌تواند به معنای «گرویدن» یا «ایمان آوردن» باشد، گاهی به صورت مفرد مذکر مخاطب و ماضی نقلی (بگرویده‌ای)، گاهی به صورت مفرد مذکر مخاطب با ماضی مطلق (بگرویدی) و گاهی به صورت جمع مذکر مخاطب (یا به صورت ماضی نقلی: بگرویده‌اید، یا ماضی مطلق: ایمان آوردید) ترجمه شده است. به همین دلیل، تنها ویژگی مشترک، ترجمه فعل «آمنوا» به‌عنوان مخاطب است. با این حال، این دیدگاه همچنین دچار تزلزل و عدم هماهنگی است؛ چرا که فعل «آمنوا» به صورت صیغه جمع آمده و ترجمه آن به صورت مفرد خطای روشنی محسوب می‌شود. بنابراین، یا باید فعل «آمنوا» در همه موارد به صورت ماضی نقلی ترجمه شود یا به صورت ماضی مطلق و ساده.

قول پانزدهم: «ای آنان که گرویده‌اید. ای کسانی که گرویده‌اید. ای کسانی که ایمان آورده‌اید.» (ترجمه سراج) در این دیدگاه، موصول به معنای «آنان» یا «کسانی» ترجمه شده و فعل «آمنوا» به صورت جمع مذکر مخاطب و به صورت ماضی نقلی ارائه شده است؛ که نشان‌دهنده وجود هماهنگی نسبی در بین سه مدل ترجمه می‌باشد. حتی تفاوت‌های دوگانه در ترجمه ماده فعل «آمنوا» ممکن است به این برگردد که گرویدن و ایمان آوردن را مترجم یکسان در نظر گرفته است.

قول شانزدهم: «ای کسانی که گرویدید. ای آنان که ایمان آوردید.» (ترجمه شعرانی) در این

دیدگاه، تنها تفاوت ترجمه در معنای موصول و ترجمه ماده فعل «آمنوا» وجود دارد که در دیدگاه‌های قبلی نیز اشاره شد؛ اما از سایر جهات، مانند فعلی بودن ترجمه، مخاطب بودن و استفاده از ماضی مطلق، کاملاً هماهنگی و موافقت مشاهده می‌شود.

قول هفدهم: «ای کسانی که گرویدید. ای کسانی که ایمان آوردید» (ترجمه صفی علیشاه) در این ترجمه نیز هماهنگی نسبی مشاهده می‌شود؛ به طوری که در هر دو مدل ترجمه، فعل «آمنوا» به صورت فعلی، جمع مخاطب و ماضی ساده و مطلق ترجمه شده است. تنها تفاوت در ترجمه ماده «آمنوا» مشهود است، که می‌توان گفت هر دو مدل ترجمه احتمالاً به یک حقیقت و معنا برمی‌گردند.

قول هجدهم: «ای کسانی که مؤمن شدید. ای خردمندان. ای کسانی که به آیین محمد گرویده‌اید. ای گرویدگان بحق. ای مردمی که به خدا و پیغمبر گرویده‌اید. ای مردم. ای مردمی که اسلام پذیرفته‌اید و مؤمن هستید. ای مسلمانان» (ترجمه عاملی) در این دیدگاه، به دلیل تعدد ترجمه‌های مختلف، عدم هماهنگی آشکاری مشاهده می‌شود. در برخی موارد، معنای اسمی و ذاتی به کار رفته و در مواردی دیگر معنای فعلی و حدوثنی بیان شده است. همچنین ترجمه‌های ماده «آمنوا» به شیوه‌های مختلفی ارائه شده؛ گاهی «گرویدن به حق»، گاهی «گرویدن به خدا و پیغمبر»، یا «پذیرفتن اسلام و مؤمن بودن»؛ همچنین گاهی به صورت ماضی نقلی و گاهی ماضی مطلق ترجمه شده است. بنابراین، این دیدگاه نیازمند ظرافت و دقت بیشتری در ارائه ترجمه است.

قول نوزدهم: «هان ای کسانی که ایمان آوردند» (ترجمه فارسی) در این مدل، دو نکته برجسته وجود دارد:

۱. استفاده از عبارت «هان» که از نظر ظاهری دلالت بر تشبیه و هشدار دارد، مانند واژه «تنبه» در عربی.
۲. برخلاف ترجمه‌های قبلی که معنای فعل «آمنوا» را به صورت مخاطب ترجمه می‌کردند، در این ترجمه به طور دقیق صیغه جمع مذکر غایب رعایت شده و فعل به صورت «ایمان آوردند» ارائه شده است.

قول بیستم: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید. ای کسانی که ایمان آوردید. ای اهل ایمان. ای مؤمنین» (ترجمه مخزن العرفان) در این دیدگاه، از میان چهار مدل ترجمه؛ دو مدل به صورت اسمی («اهل ایمان» و «مؤمنین») و دو مدل به صورت فعلی و حدوثنی (با ترجمه «ایمان آوردن») ارائه شده‌اند. این امر تزلزل و عدم هماهنگی مشخصی را به همراه دارد.

قول بیست و یکم: «ای آن کسانی که گرویدید - ای آنان که ایمان آوردید» (ترجمه مصباح) در

این ترجمه، هر دو مدل به صورت فعلی، جمع مخاطب و ماضی مطلق آمده‌اند؛ تنها در ترجمه ماده فعل «آمنوا» تفاوت مشاهده می‌شود که هماهنگی و نسبت این دو معنی از قبل مورد تأکید قرار گرفته است.

قول بیستم و دوم: «ای گروه مؤمنان - ای ایمان‌آوردندگان - ای اشخاصی که ایمان دارید. ای اشخاص مؤمن. ای اهل ایمان. ای مؤمنین. ای جماعت انصار که ایمان آورده‌اید» (ترجمه نوبری) در این دیدگاه، همانند دیدگاه شانزدهم، عدم هماهنگی آشکار وجود دارد؛ زیرا گاهی ترجمه به صورت اسمی و گاهی به صورت فعلی و حدوئی بیان شده است. همچنین گاهی برای موصول، مصداق خاصی ارائه شده (مثلاً «ای جماعت انصار که ایمان آورده‌اید») و گاهی به عبارت‌های دیگری مانند «ایمان داشتن» یا «ایمان آوردن» نیز اشاره می‌شود. به هر حال، این موارد نیازمند دقت و ظرافت بیشتری در ترجمه است.

قول بیست و یکم: «ای مؤمنین. ای کسانی که ایمان آوردید. ای کسانی که ایمان آورده‌اید» (ترجمه یاسری) در این دیدگاه نیز، مانند برخی از مدل‌های قبلی، عدم هماهنگی بین ترجمه‌های مختلف دیده می‌شود. گاهی ترجمه به صورت اسمی و گاهی به صورت فعلی و حدوئی ارائه شده است؛ در حالی که تفسیر فعل «آمنوا» به عنوان مخاطب، اما نوع صرف آن، گاهی به صورت ماضی مطلق و گاهی به صورت ماضی نقلی است.

قول بیست و دوم: «ای آن کس‌ها که بگرویدید» (ترجمه طبری) در این دیدگاه، ماده فعل «آمنوا» به صورت فعلی و به معنی گرویدن ترجمه شده و عبارت «یا اَیُّهَا» به عبارت «ای آن کس‌ها» برگردانده شده است. می‌توان گفت که این ترجمه، اگرچه روان و راحت نیست، برای مخاطبان امروزی نیز قابل درک نیست.

قول بیست و سوم: «ای مؤمنان. ای کسانی که ایمان آورده‌اید» (ترجمه تفسیر نور (خرم‌دل)). در این دیدگاه، در برخی موارد ترجمه به صورت اسمی (مثلاً «ای مؤمنان») و در موارد دیگر به صورت حدوئی و مخاطب (مثلاً «ای کسانی که ایمان آورده‌اید») انجام شده است؛ لذا این دیدگاه دچار تزلزل و عدم هماهنگی می‌شود.

قول بیست و چهارم: «ای مؤمنان. ای مسلمانان. ای کسانی که ایمان آوردید» (ترجمه دهلوی). در این دیدگاه، عبارت به طور غالب به صورت ذات ترجمه شده و در برخی موارد عبارت «ای مسلمانان» به کار رفته است، به نحوی که ماده «آمنوا» گویا به معنی «اسلام آوردن» تفسیر می‌شود. البته در برخی موارد نیز، ترجمه به صورت فعلی، مخاطب و ماضی مطلق ارائه شده است.

قول بیست و پنجم: «ای آنان که گرویدید. ای آنان که گرویدند» (ترجمه دهم هجری). در این دیدگاه، ماده «آمنوا» به صورت ماضی مطلق ترجمه شده، اما گاهی به صورت مخاطب و گاهی به صورت غایب بیان شده است.

قول بیست و ششم: «ای ایشان که بگرویدند» (ترجمه کشف الاسرار). طبق این دیدگاه، «الذین» به معنی «ایشان» آمده؛ ولی ترجمه فعل «آمنوا» تنها به صورت غایب و ماضی ساده ارائه شده است.

قول بیست و هفتم: «ای مؤمنان. ای گروندگان» (ترجمه نسفی). در این دیدگاه، عبارت به صورت اسمی ترجمه شده که در برخی مواقع «گروندگان» و در برخی دیگر «مؤمنان» به کار رفته است.

۱۰۷

قرآن پژوهی

عنوان ترجمه آمنوا در «با اینها الذین آمنوا» به صورت مخاطب.

ترجمه در زبان های دیگر

در اینجا، برای تأیید و تأکید بر مطلب و به عنوان نمونه، چند ترجمه انگلیسی، فرانسوی، ایتالیایی، روسی، آلمانی، ترکی و اسپانیایی از عبارت (یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ارائه می شود. لازم به ذکر است که برای درک بهتر مراد، ترجمه فارسی آن عبارت (ترجمه قرآن) همراه با ترجمه اصلی بیان شده است. همچنین باید توجه کرد که در اینجا اختلاف یا دوگانگی میان ترجمه های یک مترجم مشاهده نمی شود؛ هر مترجم به ترجمه اولیه و خود وفادار مانده و انگیزه یا دلیلی برای تغییر معنای ترجمه وجود ندارد.

"O you who believe!" (ترجمه شاکر - ترجمه صفارزاده - ترجمه مسلمانان شرقی): ای کسانی که ایمان آورده اید.

"You who believe" (ترجمه ایروینگ): شما که ایمان دارید.

"O ye who believe" (ترجمه پیکتال): ای کسانی که ایمان آورده اید.

"O believers" (ترجمه آربری): ای مؤمنان.

"You, you those who believed" (ترجمه محمد و سمیرا): شما ای کسانی که ایمان

آورده اید.

"O you who have faith" (ترجمه قرایی): ای کسانی که ایمان آورده اید.

"Believers," (ترجمه سرور): مؤمنان.

"O die ihr glaubt," (ترجمه آلمانی احمدیه): ای کسانی که ایمان آورده اید.

"O ihr Glaubigen" (ترجمه آلمانی الازهر): ای مؤمنان.

"Ihr, die den Iman verinnerlicht habt!" (ترجمه آلمانی زیدان): شما که ایمان را درونی

کرده‌اید.

"O ihr, die ihr glaubt," (ترجمه آلمانی محمد): آهای شما که ایمان آورده‌اید.

"Creyentes!" (ترجمه اسپانیایی کورتز): مؤمنان.

"O voi che credete" (ترجمه ایتالیایی پیکاردو): ای کسانی که ایمان آورده‌اید.

"Ey iman edenler!" (ترجمه ترکی قدری چلینک): ای کسانی که ایمان آورده‌اید.

"O вы, кто верует!" (ترجمه روسی والرینا): ای کسانی که ایمان آورده‌اید.

"O те, которые уверовали!" (ترجمه روسی کولیف): ای کسانی که ایمان

آورده‌اید.

"O уверовавшие!" (ترجمه روسی عثمانف): ای مؤمنان.

"Croyants," (ترجمه فرانسوی فخری): مؤمنان.

"O vous qui croyez" (ترجمه فرانسوی ماسون): ای کسانی که ایمان آورده‌اید.

نکته: همان‌طور که گفته شد، تمام این ترجمه‌ها در ۲۷ دیدگاه ترجمه‌های فارسی مطرح شده‌اند. البته در برخی ترجمه‌ها، عبارت «مؤمنان» آمده است که ترجمه و معنی حرف ندا و مقام منادی در آن لحاظ نشده است.

به‌طور کلی، معنی و ترجمه «آمنوا» در عبارت «یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا» در برخی موارد به‌صورت اسمی و به‌شکل ذات بیان شده است؛ مثلاً «مؤمنان»، «مسلمانان»، «اهل ایمان» و...، اما در برخی دیگر به‌صورت فعلی و حدوثی بیان شده است: مانند «ایمان آوردن»، «گرویدن»، «متصف شدن به ایمان» یا «پذیرفتن اسلام و مؤمن بودن». در مواردی که به‌صورت استمراری و به‌طور ماضی نقلی ترجمه شده، عباراتی همچون «ایمان آورده‌اید» یا «گرویده‌اند» به‌کار رفته‌اند و در موارد دیگر به‌صورت ماضی مطلق و ساده مانند «ایمان آوردید» یا «گرویدید» ارائه شده است. همچنین برخی از ترجمه‌های مورد اشاره، به‌صورت غایب و برخی به‌صورت مخاطب ترجمه شده‌اند.

انواع ترجمه یا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا

اگرچه هدف این تحقیق دستیابی به معنی صحیح عبارت‌های «یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا» است، اما به‌منظور تحکیم بحث و توسعه بررسی‌ها، عبارات مشابهی که با همان ترکیب و کلمات (ایهاالذین)

آمده‌اند ولی به جای فعل «آمنوا» از افعالی مانند «کفروا» استفاده شده‌اند، نیز مورد مطالعه قرار می‌گیرند.

نمونه‌هایی از این عبارات عبارت‌اند از:

۱. ای کسانی که کافر شده‌اید

۲. ای آنان که کافر شده‌اید

۳. ای کافران

۴. هان! ای کسانی که کفر ورزیده‌اید

۵. ای کفار

۶. شما که کافر بوده‌اید

۷. شما انکار ورزان

۸. ای آن کس‌ها که کافر شدید

۹. ای آنان که نگر ویدند

۱۰. ای ناگرویدگان

در اینجا نیز، همانند عبارت (یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا)، اختلاف و تفاوت بین ترجمه‌ها مشاهده می‌شود و در نتیجه دیدگاه‌های مختلفی پیرامون آن به وجود آمده است. اگرچه نسبت به عبارت اصلی، تعداد دیدگاه‌های ترجمه‌ای کمتری به کار رفته است، اما برخی از مترجمان این عبارت را به صورت اسمی مانند «ای کفار»، «انکار ورزان» و «ای ناگرویدگان» ترجمه کرده‌اند؛ در حالی که برخی دیگر، «الذین کفروا» را به صورت فعل منفی و به عبارت «ای کسانی که نگر ویدند» ارائه داده‌اند. لازم به ذکر است که به طور غالب، ترجمه عبارت به صورت فعل مثبت بیان شده است. همچنین، برخی ترجمه‌ها این عبارت را به صورت مخاطب و برخی به صورت غایب ترجمه کرده‌اند.

انواع ترجمه یا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا

در زیر نمونه‌های مختلف ترجمه عبارت «یا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا» ارائه شده است:

۱. ای یهودیان

۲. ای قوم یهود

۳. ای جماعت یهود

۴. ای کسانی که یهودی شده‌اید

۵. شما که دین یهود دارید

۶. ای یهود
۷. ای کسانی که یهود نامیده می‌شوید
۸. ای کسانی که به (آیین) یهود گرویدید
۹. ای کسانی که یهود هستید
۱۰. ای آن کسانی که یهودیت اختیار کردند
۱۱. این یهود
۱۲. هان! ای کسانی که یهودی شدند
۱۳. ای کسانی که یهودی شدید
۱۴. ای کسانی که یهودی می‌باشید
۱۵. ای آنان که جهود شدید
۱۶. ای آنانی که جهود شدند
۱۷. ای جهودان
۱۸. ای ایشان که جهود شدند [و از راه راست برگشتند]
- علاوه بر این، عبارت «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا» که در آن به جای «آمنوا»، فعل «هادوا» به کار رفته است، نیز مورد توجه قرار گرفته است. در این ترجمه‌ها، همانند موارد ذکر شده، اختلاف و تفاوت دیدگاه در نحوه ترجمه مشاهده می‌شود؛
- برخی مترجمان، ترجمه را به صورت اسمی ارائه می‌دهند (مانند «ای جماعت یهود» یا «ای یهودیان»).
  - برخی دیگر، ترجمه را به صورت فعلی بیان می‌کنند و ماده فعل «هادوا» را به مفاهیمی مانند «یهودی بودن»، «یهودی شدن»، «گرویدن به آیین یهود»، یا «نامیده شدن به یهود» برمی‌گردانند؛
  - در برخی موارد، تفاوت زمانی در ترجمه نیز دیده می‌شود؛ مثلاً برخی ترجمه‌ها از ماضی مطلق استفاده کرده‌اند و برخی دیگر از ماضی نقلی.
- نکته جالب در این میان، وجود ترجمه‌ای همچون «این یهود» است که به نظر می‌رسد اسم موصول «الذین» به صورت اسم اشاره بیان شده باشد.
- به طور خلاصه، همانند عبارت «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا»، در ترجمه عبارت «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا» نیز تفاوت‌ها و دوگانگی‌های مفهومی از منظر نحوی و معنایی مشاهده می‌شود؛ اما در اینجا، هر مترجم

بر اساس رویکرد و تمایل خود، به ترجمه‌ای وفادار به فهم اولیه از متن عمل کرده است.

انواع ترجمه یا **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ**

در ادامه نمونه‌هایی از ترجمه عبارت «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ» آورده شده است:

۱. ای کسانی که کتاب [خدا] به شما داده شده
۲. ای کسانی که شما را کتاب داده شده
۳. ای مردمی که به شما کتاب داده‌اند
۴. ای کسانی که به شما کتاب آسمانی داده شد
۵. ای اهل کتاب
۶. شما که کتابتان داده‌اند»
۷. هان! ای کسانی که کتاب داده شدید!»
۸. هان! ای یهود و نصاری که کتاب آسمانی بر شما نازل شده
۹. ای کسانی که کتاب تورات به آنها داده شده است
۱۰. ای [گروه یهود و نصاری] که دارای کتاب آسمانی (توراة و انجیل) می‌باشید
۱۱. ای آنان که کتاب دادندشان!
۱۲. ای مردم کتابخوانده»
۱۳. هان! ای کسانی که کتاب (آسمانی) دریافت کردید
۱۴. ای کسانی که به شما کتاب عطا شده
۱۵. یا آن کس‌هایی که به شما کتاب داده‌اند
۱۶. ای آنانی که نامه را داده شدند!
۱۷. ای ایشان که ایشان را تورات دادند
۱۸. ای جهودان و ترسایان

در این عبارت، تفاوت اساسی تنها در ماده فعل صله است—به گونه‌ای که به جای «آمنوا»، از فعل «أوتُوا الْكِتَابَ» استفاده شده است. بنابراین، کلیه مطالب و نکات مطرح شده در خصوص تفاوت‌های ترجمه عبارت (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ) در اینجا نیز صادق است. لازم به ذکر است که در برخی موارد مراد از این عبارت همان قوم یهود است (مثلاً «ای کسانی که کتاب تورات به آنها داده شده»)، که در عبارت «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا» نیز همین مراد به کار رفته است. در موارد دیگر، به جای کتاب یهود، از اصطلاحاتی مانند کتاب آسمانی یا کتابخوانده استفاده شده است.

پس همان طور که مشاهده می شود، در تمامی عبارات ترجمه شده تنوع و اختلاف دیدگاه وجود دارد؛ که این موضوع دلالت بر اهمیت ویژه مسأله و لزوم دقت و ظرافت بیشتر در ترجمه این عبارت است.

تحلیل دیدگاهها

به طور کلی و اجمالی، می توان گفت که علت اختلاف دیدگاهها و تعدد ترجمهها در عبارت های چهارگانه -به ویژه عبارت (یا ایها الذین آمنوا) که هدف اصلی این تحقیق است- بر چند محور مهم است:

۱. توجه به حرف ندا (یا): برخی ترجمهها حرف ندا را مد نظر قرار می دهند و برخی دیگر نکرده اند. بنابراین، ترجمه هایی که حرف ندا را لحاظ نکرده اند، از نظر معنایی ناقص و ناصحیح تلقی می شوند.

۲. اختلاف در انتخاب ترجمه اسمی یا فعلی و حدوثی: این مهم ترین عامل در اختلاف دیدگاهها و مدل های مختلف ترجمه می باشد. نکته مهم اینجاست که ظاهر عبارت به صورت فعلی است - زیرا فعل «آمنوا» به کار رفته و باید به صورت حدیثی ترجمه شود. در صورتی که ترجمه به صورت ذاتی (اسمی) ارائه شود، لازم است زبانی دلیلی و یا حداقل قرینه ای برای آن بیان گردد. (مثلاً اگر اسم موصول «ما» به کار رود، چون این اسم نیز حامل ویژگی مصدری است، فعل وصله پس از آن به تأویل مصدر و به صورت ذات و اسم ترجمه می شود و دیگر به صورت حدوثی بیان نمی گردد). بنابراین، دیدگاه هایی که عبارت را به صورت «ای ایمان آورندگان»، «ای مؤمنان»، «ای یهودان»، «ای کافران» - دچار هم چنین ترجمه هایی مانند «ای کافران»، «ای یهودان»، «ای کتاب داده شدگان» - دچار سهل انگاری می شوند، مگر آنکه دلیلی و قرینه ای برای این اختلاف ارائه شود.

۳. اختلاف در معنی عبارت (ایها الذین): در برخی موارد عبارت به صورت اسمی و به معنای یک گروه مانند «ای مؤمنان»، «ای مسلمانان»، «ای کافران» ترجمه شده است؛ در حالی که در برخی موارد، ترجمه این عبارت به صورت فعلی با معانی متفاوتی مانند «کسانی»، «افرادی»، «اشخاصی»، «آنها»، «کسان»، «گروه» یا «جماعت» ارائه شده است. طبق مفروضه، معنی مشهور و صحیح این عبارت «کسانی که» است؛ چرا که سایر ترجمهها، علاوه بر اینکه کمتر رایج هستند، دچار اشتباهاتی نیز شده اند (مثلاً ترجمه «ای آنان»

به عنوان یک ضمیر جمع). همچنین در برخی موارد ترجمه همراه با اضافه‌گویی‌هایی مانند «جماعت» یا «گروه» انجام می‌شود.

۴. اختلاف در معنی و ترجمه ماده فعل (آمنوا) و (کفروا) و (هادوا) و (أوتوا): برای بررسی و رفع این اختلاف، اگرچه نیاز به فقه‌اللغة و بررسی لغوی مواد مورد نظر وجود دارد، اما این مسئله از عهده این تحقیق خارج است. بنابراین، در معنی ماده فعل «آمنوا»، مفهوم ایمان آوردن به عنوان معنی مفروض در نظر گرفته می‌شود.

۵. اختلاف در ترجمه فعل به صورت ماضی مطلق و ساده یا به صورت ماضی نقلی: در این مورد باید گفت که فعل ماضی زمانی به صورت ماضی نقلی ترجمه می‌شود که همراه با قد یا در ترکیب خاصی و با قرینه همراه باشد. بنابراین، به طور کلی، ترجمه باید به صورت ماضی مطلق ارائه شود، مگر آنکه ادعا شود - به دلیل حضور حرف ندا و ساختار خطاب قرار دادن - مخاطبان شامل همه افراد، مؤمنان، مسلمانان و... هستند و در نتیجه ترجمه به صورت ماضی نقلی آمده است. از آنجایی که مقام خطاب و مخاطب قرار دادن در زبان معاصر با زمان حال نزدیک‌تر به نظر می‌رسد و در قرآن خطاب‌ها همگی به صورت زنده‌اند و انگار همین حالا خداوند، مسلمانان را خطاب می‌کند، این هماهنگی با ماضی نقلی نیز قابل قبول است.

۶. اختلاف در ترجمه فعل «آمنوا» به صورت مخاطب یا غایب: این موضوع از نظر نحوی و معنایی حساس است و اگرچه در بسیاری از ترجمه‌ها به دقت به آن اشاره نشده یا بدون توجه کافی صورت گرفته است، اما نیازمند بررسی دقیق‌تری می‌باشد. همانطور که در ترجمه ماضی نقلی و ترجمه اسمی نیاز به قرینه و دلیل است، در ترجمه فعل «آمنوا» و همچنین افعالی مانند «کفروا»، «أوتوا» و «هادوا»، در صورتی که دلیلی و قرینه برای ترجمه به صورت مخاطب ارائه نشود، چنین ترجمه‌ای اشتباه بوده و با ظاهر صیغه جمع مذکر غایب مغایرت دارد. برخلاف مواردی که ترجمه ماضی نقلی یا اسمی صورت می‌گیرد و توجیه علمی مناسبی برای آن وجود ندارد، در اینجا دو وجه و دلیل برای توجیه علمی و منع ترجمه «آمنوا» به صورت صیغه مخاطب مطرح شده است.

الف) استفاده از صنعت بلاغی التفات: در آغاز کلام، به دلیل وجود حرف ندا و خطاب، بیان به صورت مخاطب صورت می‌گیرد؛ اما در ادامه، خطاب از بین رفته و موصول و صله به صورت صیغه غایب (آمنوا) ظاهر می‌شود. این اسلوب بدیع قرآنی، لطافت معنایی را القا کرده و نشاط و

شادابی بیشتری به کلام می‌افزاید؛ به طوری که همان معنی خطاب مورد توجه متکلم در آن نهفته است. بنابراین، ترجمه عبارت باید به صورت مخاطب ارائه شود (مثلاً «ای کسانی که ایمان آوردید»). با این وجود، برخی از بزرگان علم بلاغت وجود التفات در عبارت را توهم می‌دانند و علت آن را همان قواعد ادبی بیان می‌کنند که در ادامه به آن اشاره خواهد شد (به‌عنوان مثال، حاشیه الدسوقی علی مختصر المعانی، ج ۱، ص ۷۲۴؛ عروس الأفراح فی شرح تلخیص المفتاح، ج ۱، ص ۲۸۴)؛ چرا که انتظار نمی‌رود برای مخاطب، بیان به صورت غایب ارائه شود؛ بلکه باید بیان به صورتی مبتکرانه و حاضرانه باشد.

ب) رعایت قاعده ادبی مطابقت ضمیر عاید: طبق قواعد و صنایع ادبیات عرب و به‌ویژه در علم نحو، در عباراتی نظیر (یا ایُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا) و سایر عبارات مشابه (مانند: یا ایُّهَا الرَّجُلُ، خُذْ بیدی؛ یا أنت الذی انعمت...) و همچنین در اشعار (مثلاً: «أنت الذی أخلفتنی ما وعدتنی» از مغنی اللیب عن کتب الاعراب، ج ۲، ص ۱۴۶) دو مدل بیان دیده می‌شود: ۱. مدل غیر مشهور و غیر غالب: به جهت رعایت مقام کلام و حرف ندا که به معنی خطاب است، صله موصول به صورت فعل مخاطب (آمنت) بیان می‌شود؛ در این صورت ضمیر «تم» به‌عنوان ضمیر عائد به موصول (الذین) برمی‌گردد؛ ۲. مدل مشهور و غالب: طبق آن، مطابقت صله و ضمیر عاید از صله با اسم موصول در صیغه و تعداد رعایت می‌شود. از آنجایی که «الذین» در اینجا به‌عنوان اسم ظاهر و به‌عنوان ضمیر غایب در نظر گرفته می‌شود، حکم این می‌شود که صله نیز به صورت غایب (صیغه سوم، یعنی «آمنوا») ظاهر گردد و ضمیر (مثلاً واو) به اسم موصول برگشته شود. بنابراین، اگر طبق مدل اول (غیر مشهور) بیان شود، عبارت به صورت «یا ایُّهَا الَّذِینَ آمَنتم» به معنی «ای کسانی که ایمان آوردید» خواهد بود؛ اما در مدل غالب، با وجود ظاهر بودن فعل «آمنوا» به‌عنوان ضمیر غایب، در ترجمه می‌توان معنا و مقام خطاب حرف ندا را لحاظ کرده و عبارت را «ای کسانی که ایمان آوردید» برگرداند (تفتازانی، ۱۳۸۳، ص ۷۸؛ شرتونی، ج ۴، ص ۱۴۰) در اینجا، منادای نکره مقصود (نه نکره محض) که به طور کلی به مجموعه‌ای از افراد خطاب می‌کند، بیان آن به صورت مخاطب مشکلی ندارد؛ چرا که در این صورت، گوینده این افراد را در ذهن خود حاضر می‌داند.

بنابراین، علی‌رغم صنایع ادبی و نه به‌خاطر صنعت بلاغی التفات، ترجمه صیغه غایب (آمنوا) به‌عنوان مخاطب، ترجمه‌ای صحیح و مستدل است؛ اگرچه ترجمه عبارت به صورت غایب (مثلاً «ایمان آوردند») نیز از نظر لفظی صحیح است، اما از نظر بلاغت و روانی کلام، فاقد جذابیت و تأثیر لازم می‌باشد.

نتیجه‌گیری

این تحقیق توانست:

اولاً، تمامی ترجمه‌ها و تفسیرهای فارسی از قرن اول (استفاده از زبان‌های دری و پشتو) تا زمان معاصر را مورد مطالعه و بررسی قرار دهد؛ به طوری که ده‌ها مدل ترجمه برای عبارت «یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا» شناسایی و بررسی شد. در بسیاری از موارد، برخی ترجمه‌ها نزدیک به ده نوع مدل ترجمه برای این عبارت داشتند که در تحقیق به آن‌ها اشاره گردید. علاوه بر این، کتب نحوی و بلاغی و دیدگاه‌های معدودی که در خصوص این مسئله مطرح شده بودند نیز مورد بررسی قرار گرفت. دوماً، برای توسعه و تحکیم نتایج به دست آمده، در تحقیق به بیش از ۱۰ ترجمه غیرفارسی (از جمله انگلیسی، آلمانی، فرانسوی، چینی و ...) اشاره شد؛ بدین ترتیب تخلفات ترجمه‌ای در برخی از این ترجمه‌ها نیز شناسایی و به آن‌ها پرداخته شد.

سوماً، این تحقیق توانست تمامی ترجمه‌های مختلف و متعدد عبارت را بر مبنای قواعد ادبی مورد ارزیابی قرار دهد؛ به طوری که ترجمه‌های صحیح و ترجمه‌های نادرست به روشنی مشخص شدند. همچنین اثبات گردید که ترجمه فعل «آمنوا» هم به صورت غایب و هم به صورت مخاطب صحیح است؛ اگرچه از نظر بلاغت، ترجمه به صورت مخاطب (مثلاً «ای کسانی که ایمان آورید») جذاب‌تر و روان‌تر است.

در نهایت، تحقیق نشان داد که عبارت «یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا» و عبارات مشابه آن دارای ۲۷ دیدگاه و بیش از ۵۰ مدل ترجمه و تفسیر هستند. به علت شهرت معنی ماده فعل «آمنوا» به عنوان «ایمان آوردن»، فرض اصلی بر همین ترجمه شد و مدل‌هایی نظیر «اسلام آوردن»، «گرویدن» و ... از نظر روانی و معنایی مورد قبول قرار نگرفتند. ترجمه‌های اسمی و آن‌هایی که حرف ندا یا اسم موصول را نادیده گرفته‌اند، دچار عدم دقت و سهل‌انگاری به شمار می‌آیند. همچنین، ترجمه‌های مربوط به اسم موصول (مانند استفاده از عبارت‌هایی نظیر «جماعت»، «گروه» یا «اشخاص») نیز از نظر دقت کافی و مطابق با معنی مشهور در ترجمه مطلوب نیستند. به همین ترتیب، ترجمه ماده فعل «آمنوا» به صورت غایب (مطابق ظاهر و قواعد صرفی) یا به صورت مخاطب (با رعایت مقام خطاب و تجسم منادی در ذهن خواننده) صحیح است.

فهرست منابع

❖ قرآن کریم.

۱. ابن هشام، عبدالله بن یوسف، مغنی اللیب عن کتب الاعاریب، قم: کتابخانه عمومی حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره)، ۱۴۱۰ق.
۲. تفتازانی، سعدالدین، مختصر المعانی، قم: دارالفکر، چاپ هشتم، ۱۳۸۳ش.
۳. الدسوقی، محمد بن عرفه، حاشیة الدسوقی علی مختصر المعانی، بیروت: المكتبة العصرية، ۱۴۲۸ق.
۴. الشرتونی، رشید، مبادی العربية فی الصرف و النحو، قم: دارالعلم، ۱۳۸۷ش.
۵. صافی، محمود بن عبدالرحیم، الجدول فی اعراب القرآن، بیروت: دار الرشید، مؤسسه الایمان، چاپ چهارم، ۱۴۱۸ق.
۶. محمدی بامیانی، غلامعلی، دروس فی البلاغة (شرح مختصر المعانی للتفتازانی)، بیروت: مؤسسة البلاغ، ۱۴۲۹ق.
۷. مدرس افغانی، محمدعلی، المدرس الأفضل فیما یرمز و یشار إلیه فی المطول، قم: دارالکتاب، ۱۳۶۲ش.
۸. مرکز کامپیوتری نور، نرم افزار جامع التفاسیر ۵/۳، قم.
۹. هنداوای، عبدالحمید، عروس الأفراح فی شرح تلخیص المفتاح، بیروت: المكتبة العصرية، ۱۴۲۳ق.
۱۰. pasokhgooyan.ir، چرا در قرآن عبارت «یا ایها الذین» به جای...؛

